

Наукові записки

7. Гессен Ю. Евреи в польско-литовском государстве// История еврейского народа в России. – Москва-Иерусалим. – 3-е изд. – 1993. С. 22-46.
8. Очерк истории еврейского народа. – Ч. 1-2. // под ред. Ш. Эттингера. –Иерусалим. – 1979.
9. Бершадский С. Литовские евреи. – Спб., – 1883.
10. TekstyzrodlowedonaukihistoriiZydowwPolsceiwewschodniejEuropie. Opr. E. Ringelbaum, R. Mahler. – Warszawa. – 1930.
11. Дубнов С. Новейшая история еврейского народа. – Т. V. – СПб. – 1914.
12. Регесты и надписи. Свод материалов к истории евреев в России. – Т. 1. – СПб. – 1899.
13. Главы из истории и культуры евреев Восточной Европы. – Ч. 1-4. – Джоинт, Иерусалим, 2000.

Зваричук Е.О. ЯКОВ ФРАНК И ИСТОКИ ФРАНКИЗМА

В статье раскрыты причины появления, распространения и упадка франкизма на территории Правобережной Украины, и в частности Подолья; показано противостояние франкистов с ортодоксальным иудаизмом, а также изображены главные положения «учение» Я. Франка.

Ключевые слова: Правобережная Украина, иудаизм, франкизм.

Zvarychuk Ye. O. JACOB FRANK AND FRANCO SOURCES

The article explores the causes, spread and decline of Franco in the Right-Bank Ukraine, and in particular skirts, shown in confrontation with orthodox Judaism frankistiv and shows the key provisions of the «doctrine» Ya. Franka.

Keywords: Right-Bank Ukraine, Judaism, frankizm.

УДК [39:59](=161.2)

В.В. Куйбіда

НАРОДНА ЗООЛОГІЯ: СТАНОВЛЕННЯ, РІВЕНЬ ОБ'ЄКТИВНОСТІ, СТРУКТУРА ТА ЗНАЧЕННЯ

У роботі виділені структурні компоненти народної зоології. Вона має неоднорідну структуру і є комплексним науковим напрямом. Кожен компонент народних знань є результатом різних типів мислення і характеризується неоднаковим рівнем об'єктивності.

Ключові слова: народна зоологія, структура, рівень об'єктивності, значення.

Осмыслиючи структуру народних знань Малоросії, М. Драгоманов виділяє «Народне природознавство», «Народну теологію», «Народну соціологію», «Індивідуальну психологію народну», «Народні науки, знання і поняття» [5, с. 22-25]. Поняття народні знання та народні науки для М. Драгоманова тотожні, але в передмові до фундаментальної роботи «Малорусскія народныя преданія и рассказы» він переважно користується терміном народні науки: «Таким образом содержание IX отдела нашего издания представляет матерьялы народной науки, знаний и понятій, хотя бы иногда и выраженных въ художественной полуфантастической формѣ» [6, с. 21]. У передмові до довідника-визначника з орнітології А. П. Голубев також використовує поняття народна наука: «орнітологія перестала бути сферою зацікавлень лише професіоналів-зоологів та екологів, а стала справді народною наукою» [5, с. 4].

Людство пізнавало світ і мало свої уявлення про нього задовго до виникнення науки. Знання, які набувалися ще з давнини, акумулювалися у пранауках про природу, людину та суспільство: народній ботаніці, зоології, землезнавстві, метеорології, екології, медицині, агрономії, ветеринарії, математиці, астрономії, антропології, педагогіці, психології, філософії тощо [9-12]. У цьому вигляді вони існували й використовувались у всьому світі. З кожною наступною добою «уявна світова картина» ставала все об'єктивнішою й реальнішою. Адже, як доводить відомий український філософ В. С. Крисаченко, завжди існує різниця між тим, яким є світ насправді, і нашими уявленнями про нього [8].

Науковий факт про обертання Землі навколо Сонця сьогодні не має заперечень, він може перевірятися різними способами, – зазначає В. І. Вернадський у роботі «Про науковий

світогляд» . Цей факт відповідає науковій істині. Проте до XVII - XVIII ст., до праць Коперника, Кеплера і Ньютона панували інші уявлення, які входили до наукового світогляду. Вони також були науковими, але не відповідали дійсності. Науковий світогляд, релігійні чи філософські системи, вважає В. І. Вернадський, не є синонімом істини. Вони є лише підходами до неї, різними проявами людського духу[2]. Думки про відмінності між уявленням про світ і реальним світом висловлювалися німецьким мислителем, засновником феноменології Едмундом Гуссерлем в доповіді, прочитаній ним 7-10 травня 1935 р. у Відні. Природа Стародавньої Греції для греків була їх уявленням про неї «. . . ця природа не є природою в розумінні природознавства, але є тим, що стародавні греки вважали за природу, тим, що вони мали навколо себе перед очима як природну дійсність. Точніше кажучи: історичний навколишній світ греків не є об'єктивним світом у нашому розумінні, а є їхнім «уявленням про світ», тобто їхньою власною суб'єктивною значимістю зі всіма притаманними їй значимими реаліями, як-от боги, демони тощо» [4]. Об'єктами пізнання академічної науки із властивими їй атрибутами: інститутами, університетами, лабораторіями, теоретичним осмисленням об'єктів та явищ і т. д. народні науки стають лише на певному історичному етапі розвитку суспільства.

Тривалий час людство мало уявлення про природу не з наукових джерел, а з власного життя, практики. Розвиток рослинництва вимагав знання основ ботаніки, фізіології рослин, ґрунтознавства, відбору рослин для розмноження та інших методів селекції, метеорології. Для становлення тваринництва було конченеобхідним знання основ зоології, анатомії, фізіології, лікування тварин, вимог до їх розведення та утримання.

Переміщення по території, походи, експедиції тощо розширювали географічний кругозір людей. Будівництво жител не могло розвиватися без елементарних знань про деревні породи, властивості порід та мінералів, певні геометричні і механічні закономірності. Виникнення ремесла стало можливим лише на основі обізнаності з основами фізики і хімії. Постійна потреба в лікуванні травм, хвороб сприяли зародженню народної анатомії, фізіології, хірургії. Народне акушерство та інші традиційні медичні галузі існували з моменту появи людства. У постійній і життєво необхідній практичній діяльності людства розвиваються його перші форми мислення, а разом з ними виникають народні знання про природу. На наступних ступенях розвитку з практичної діяльності людини виділяється мислення як самостійна теоретична діяльність.

Стрибок у розвитку мислення стає основою для виникнення науки. Кожен народ у своїй історії мав особливу епоху першотворення або міфічне минуле. Епоха першопредметів, першодій та міфічний час передували початку емпіричного часу. Однак об'єктивність народних наук через домішки міфічності в народних уявленнях про природу не повинна піддаватися сумніву тільки через це. У системі народних уявлень глибокі, істинні висновки про природу існують поряд із їх казковістю так, яку мисленні наших далеких предків паралельно існують протилежності: допричинність – причинність, донаслідковість – наслідковість, алогічність – логічність тощо. Залежно від того, яка частина народних уявлень про природу береться до уваги, можна говорити про реальні чи нафантазовані картини народних наук. Зосереджуючи свою увагу на світорозумінні первісних народів, Л. Леві-Брюль, Е. Блейлер та ін. характеризують їх мислення як дологічне, містичне, а інші, як, наприклад, А. Вебер, Е. Леруа, А. Рей – як об'єктивне [13] .

У народних природничих науках можна легко ідентифікувати цінне, істинне, знявши плівку ранніх народних фантазій, вигадок і міфів. Найвідоміший антрополог нашого часу К. Леві-Строс відкриває приховану логіку у «примітивних» міфах. Хоча міфи мають вигляд абсурдних розповідей, – зазначає він, – взаємозв'язок між їх абсурдністю має приховану логіку – логіку, яка є чіткою, як сучасна наука [14-16]. Слід визнати, що й сьогодні науковий світогляд не позбавлений нафантазованого, а логічне мислення повністю не витіснило міфічного. Його сліди продовжують непомітно існувати у значній кількості понять та уявлень. Для їх зникнення необхідно, щоб усі поняття, якими ми користуємося повсякденно, виражали виключно об'єктивні властивості живих істот та явищ неживої природи. Насправді таким вимогам відповідає лише частина чітко встановлених і багаторазово перевірених практикою наукових понять. Інші несуть відбиток колективних уявлень пралогічного мислення.

Для прикладу достатньо проаналізувати поняття: народження, життя, смерть, метаморфоз, душа та ін. або розглянути думку члена французької академії Л. Леві-Брюля про існування міфічних уявлень у сучасному світогляді: «несумісне із законами природи, – пише

він – щоби труп чи хімічні тканини, які втратили здатність до життя, могли воскреснути, а між іншим, значна кількість освічених людей і зараз беззаперечно вірить у воскресіння Лазаря. Достатньо, щоб їхні уявлення про сина божого мало здатність творити чудеса. . . , але для пралогічного мислення ніщо не здається неможливим чи безглуздом» [13, с. 314].

Варто зазначити, що у всі часи і до наших днів пізнання дітей про природу розпочиналося не з Дарвіна, Ламарка чи Ліннея, а з материнських забавлянок, продовжувалося власними дитячими спостереженнями, які підкріплювалися і корегувалися досвідом старших і підсилювалися у дитячих іграх, закличках, примовках, колядках, щедрівках, прозивалках, лічилках, звуконаслідуваннях, скоромовках, загадках, шарадах тощо. Цей етап пізнання природи був сто, двісті, триста років тому, залишається він і тепер [10].

Сукупність знань про тварин, що виникла в давніх людей у практичній діяльності, змінювалася й передавалася із покоління в покоління до сьогодні переважно усним, у т. ч. й фольклорним шляхом, можна вважати, народною зоологією, про рослини – народною ботанікою, про природу земної поверхні та географічні явища – народною географією, або народним землезнавством, про взаємозв'язки живих організмів з неживою природою та між собою – народною екологією [10-12].

Коллективні народні знання у дописемний період передавалися шляхом усних родових переказів, легенд, чисельних заборон, рекомендацій, наказів, які орієнтували древню людину в навколишньому середовищі. Усний шлях передачі народних знань тривалий час був єдино можливим і мав цілий ряд недоліків властивих донауковому періоду. Проте, в окремі періоди історії від пожеж, війн гинули письмові культурні цінності, їх необхідно було створювати заново, а усні – залишалися. З появою писемності народні знання передавалися наступним поколінням двома каналами – усним і письмовим.

Зачатки природничих наукових уявлень заклалися у прадавні часи. У рабовласницькому та ранньофеодальному суспільстві, на думку М. Н. Громова, вони інтегрувалися в багатогранний і складний комплекс знань, які в різних народів мали різні назви, зокрема, на Русі це була народна «мудрість» – узагальнені знання про світ у цілому [3, с. 29]. Народне природознавство стало однією з форм вираження суспільної свідомості, пізнання і відтворення світу, безцінним витвором колективного генія – народу. Адже й справді за свою багатовікову історію народ нагромадив колосальну суму знань, які охопити в повному обсязі одній людині неможливо. Це може зробити тільки все покоління. Невичерпне джерело народних знань є вічним, як вічне саме дерево життя.

Паралельно з народною зоологією, ботанікою, землезнавством, екологією, але дещо пізніше розвивалися ці дисципліни на якісно вищому науковому рівні. Як академічні дисципліни вони знаходили своє відображення в наукових рукописах, трактатах, книгах учених, але на другому народно-науковому етапі вони ще існували як «незрілі науки». Паралельне існування різних уявлень про силу як причину руху, швидкий рух у механіці, на думку В. І. Вернадського, зумовлене одночасним їх виникненням у різних середовищах: «. . . ці ідеї, які проникають в сучасну науку, виникли в чужому їй середовищі. Вони проникли у неї з життя, з майстерень, від техніків, від людей, які звикли стріляти і виконувати механічну роботу. Абстрактні уявлення про рух як наслідок і властивість певного середовища або форми ніколи не могли знайти там застосувань» [1, с. 23].

Народні природничі знання забезпечили методологічний перехід до власне природничих наук. На думку Е. Гуссерля, велич природничих наук полягає в тому, що вони не опікуються наочною емпірією, оскільки для них будь-який опис природи має слугувати лишень методичним переходом до точного, в кінцевому підсумку, фізико-хімічного пояснення. З їхнього погляду, «суто описові» науки прив'язують нас до кінечного в земному середовищі, тоді як математично точне природознавство, навпаки, охоплює своїми методами безкінечність у її дійсності та реальних можливостях. Воно споглядально дане лишень як суб'єктивно-релятивне явище і вчить досліджувати саму позасуб'єктивну (« об'єктивну ») природу через систематичні наближення до її безумовних усезагальностей в елементах і в законах. Водночас воно вчить пояснювати всі дані у спогляданні конкретності – людей, тварин чи то небесні тіла – з остаточно суцього, а саме – з відповідних фактично даних явищ виводяться майбутні можливості й вірогідності і в такому обсязі та з такою точністю, що переважають будь-яку пов'язану зі спогляданнями емпірію. Послідовне вдосконалення точного природознавства в Новий час спричинило справжню революцію в технічному опануванні природи. [4].

Народні природничі знання у традиційних галузях формувалися за єдиним або схожим планом. Зокрема народні знання про рослинний світ К. М. Ситник та ін. провідні ботаніки розглядають через призму однієї із галузей ботанічної науки – етноботаніки. У роботі «Етноботаніка: народна і наукова фітоніміка» Б. В. Заверуха представив етноботаніку як «погранично суміжний» комплексний напрям між етнографією та ботанікою: «вона вивчає особливості зв'язків людської практичної діяльності, традицій духовної культури і побуту зі світом рослин у різних народів і груп населення на різних історичних ступенях розвитку суспільства» і розробив структуру етноботаніки [7, с. 165].

Для комплексного вивчення народних природничих наук необхідно знати не лише зоологію, ботаніку, географію, екологію, а й лінгвістику, етнографію, історію науки, фольклористику, старовинні біотехнології, мисливство, рибальство, збиральництво та факти інших галузей знань і практики. Народне природознавство має неоднорідну структуру і по суті є комплексним науковим напрямом. Кожен компонент народних природничих знань є результатом різних типів мислення і характеризується неоднаковим рівнем об'єктивності. На наш погляд, народна зоологія в загальних рисах має таку ж структуру, як і народна ботаніка. У наших роботах уже були розглянуті зазначені нижче структурні компоненти народної зоології [9-12], які у цій статті розташовані за зниженням рівня відповідності сучасним науковим трактуванням.

Народні уявлення про тварин мисливців (бобровники завжди знали про спосіб життя, поведінку, властивості хутра, секрети «бобрового струменя» тощо), рибалок (навіть сьогодні досвідчені рибалки без спеціальної біологічної освіти мають знання про нерест, особливості живлення окремих видів риб, їх смакові якості тощо), пасічників (потомствени бджолярі вміло використовують біотехнологію, що ґрунтується на знанні біології виду, деякі секрети народних ентомологів і сьогодні у деталях не відомі науковцям), пастухів та тваринників (знання про годування, розмноження, умови життя домашніх тварин, їх лікування були обов'язковою умовою отримання м'яса, хутра, молока і почасти забезпечували виживання людей), лісників (працівники лісу знали рослини, видовий склад тварин, місця їх поселення, сезонні явища в житті тварин тощо), народних цілителів (вони мали певні знання про анатомію, фізіологію тварин і людей, хвороби та засоби корекції здоров'я не лише травами, а й ліками тваринного походження) та всіх людей, які жили в тісному природному оточенні і були змушені знати окремі аспекти біології, поведінки тварин заради власної безпеки чи за родом діяльності; частина народних знань про тварин, які не розходяться із сучасними уявленнями, увійшли в академічну та навчальну зоологію і стали однорідним компонентом наукових та навчальних програм.

Народні назви тварин чи народна зоологічна номенклатура – у більшості народних назв точно відбиті певні характеристики анатомії, морфології, поведінки та інших біологічних характеристик того чи іншого виду.

Наукові назви тварин (латинські та національні), які походять від міфів, – міфологічні традиції виявилися такими могутніми, що знайшли своє відображення не лише в архітектурі, живописі, музиці, скульптурі, театрі, кіно, художній літературі, а й у науковій термінології. Давня культура породжувала міфи у вигляді живих істот, у яких людські та біологічні характеристики поєднуються з природними. На всіх стадіях свого розвитку і сьогодні наука зберігає міфологічні релікти в прозорому та прихованому вигляді. Аналіз анатомії, фізіології, етології, екології тварин переконливо доводить тісний взаємозв'язок між виникненням латинських, українських, російських чи інших національних наукових назв безхребетних і хребетних тварин та міфами. Походження частини наукових назв пов'язане з легендами, переказами, повір'ями та іншими елементами фольклору. Такі зооніми є предметом народної й одночасно наукової зоології. Вони розглянуті нами для кожної групи тварин.

Народна зоотерапія – у різні часи для лікування використовували не лише трави чи мінерали, а й тварин чи продукти їх життєдіяльності: жир борсука (простуда, опіки); пантокрин (настій із пантів чи молодих рог марала, ізюбра та інших оленів – як адаптоген); розтерту суху шкіру жаб (шкірні хвороби) та внутрішній покрив шлунка гуски, півня (розлади травної системи); сушені шпанські мушки та ін. нарівники (виготовлення нарівного пластиру); продукти бджільництва (мед, маточкове молочко, перга та ін.); отруту змії, бджіл (для розтирань); молоко і молочкопродукти різних тварин (кумис, молочна сироватка і т. д.) тощо; зоотерапія притаманна і народній ветеринарії. У первісній народній медицині існував напрям –

народна органотерапія. Спочатку він ґрунтувався на уявленнях, що в живому тілі не одна душа, а декілька, і кожна поміщається в окремому органі. Вживаючи орган тварини, людина зазнавала подвійного лікувального ефекту: речовинами та душею тварини. Згодом терапевтичну дію встановлювали шляхом проб і помилок, а ще пізніше – на основі знань про тварин, властивостей препаратів із них та біологічні механізми дії.

Одомашнення тварин та народна селекція – перша практика доместикації (*domesticus* «домашній»), її прийоми та деякі закономірності були впроваджені не науковцями, а простими людьми. Головними центрами одомашнення стали місця найдавніших цивілізацій. Доместикація проходила на основі імпритингу у тварин шляхом відбору, насильного приручення за допомогою голоду та їх утримання в штучних умовах. Вони зазнали інтенсивного штучного добору та відбору пар для схрещування. В основі добору та відбору були продуктивні чи інші характеристики тварини, які визначила людина (вихід м'яса, молока, хутра, яєць, шовку, меду, поведінка на полюванні або під час транспортування вантажівтощо). Навіть у сучасній селекції використовують породи колись диких тварин, створені народною селекцією.

Прагматично-побутова зоологія минулих історичних епох та сьогодення – використання народних анатомічних, фізіологічних, етологічних, зоотехнічних, ветеринарних та ін. знань у тваринництві, технологіях пошиття шкіряних, хутряних та побутових виробів, одягу (виготовлення жіночих капелюшків, комірців та різних прикрас із шкур гагари, пір'я чепель, з натуральної шовкової тканини із коконів шовкопрядів). Використання простих харчових біотехнологій (приготування бринзи в шлунку (сичугу) овець навіть сьогодні практикують на Поділлі; колись для запобігання скисанню молока, яке брали із собою в поле косарі, у глечики вкидали жабу-джерелянку та ін.). З метою перевезення вантажів, виконання сільськогосподарських робіт у гірських та сільських районах, охорони об'єктів, осель, стад домашніх тварин, на полюванні та розшуковій роботі, як основу біологічного методу боротьби із шкідниками успішно використовували тварин. Для цього необхідно було добре знати зоопсихологію звірів, птахів та інших тварин. Протягом століть писали секретом-сепією моллюсків-каракатиць, до розвитку хімічної промисловості використовували чорнила, отримані з дубових галкомах-горіхотворок, а до ХХ ст. червону фарбу кармін добували із самок комах – кошенілі. Мускусних вусачів використовували для надання певних запахів тютюну, а веснянок, личинок комарів та інших безхребетних як принаду для рибної ловлі. Тривалий час шкіри куниці, соболя, білки заміняли грошові одиниці, зокрема, у Давній Русі в обігу була грошова одиниця ногата «1/20 гривни» (її назва походить від ногата «шкірка соболя з чотирма ногами»), а в приморських країнах раковини моллюсків-ципрей використовували як гроші. Із благородного, чорного та інших коралів виготовляли різноманітні прикраси, а найчастіше – намисто чи коралі.

Народні прикмети чи народний прогноз у комплексі з іншими прикметами відображають закономірності у взаємозв'язках біології та поведінки тварин зі зміною погоди, можливістю появи різних явищ в атмосфері (дощ, сніг, похолодання, потепління та ін.), гідросфері (шторм, ураган, цунамі та ін.), літосфері (виверження вулканів, землетруси та ін.); народні знання про адаптації тварин до змін освітленості, температури, тиску, вологості, хімічних показників різних сфер біосфери, екосистем та інших умов навколишнього середовища інтегрувалися в сучасну біоекологію, ботаніку, зоологію, землезнавство та інші науки й навчальні програми.

Народний хліборобський календар та метеорологія за церковним календарем ґрунтуються на особливостях біології тварин і зміні їх поведінки у прив'язці до циклічних змін у природі чи дат релігійних свят; визначення на цій основі початку різноманітних землеробських процесів (сівби, етапів дозрівання сільськогосподарських рослин, часу збирання врожаю тощо) та змін погоди в певному географічному регіоні.

Топоніми та антропоніми, які походять від назв тварин, увійшли до складу географії та ономастики – розділу мовознавства, що вивчає власні назви.

Духовно культурологічна народна зоологія чи фольклор – релігійні та побутово-культурні обряди, легенди, билини, повір'я, замовляння, сонники, загадки, шаради, прислів'я, весела народна мудрість, крилаті вислови, орнаменти, вишивки, різьблення тощо, у яких дійовими особами є тварини. Серед основних способів освоєння емпіричного матеріалу тривалий час були художній та символічний методи – символіка тварин посідає особливе місце в народних

знаннях. Тварини-символи ще й зараз залишаються основою для створення художніх образів у мистецтві, геральдиці, вони займають чільне місце у міфології.

Дитячий фольклор – казки, скоромовки, повільномовки, пісеньки, забавлянки, заклички, примовки, прозивалки, колядки, щедрівки, каламбури, нісенітниця, лічилки, ігри тощо, у яких дійовими особами є тварини.

Людство пізнавало світ і мало свої уявлення про нього задовго до виникнення науки. Знання, які набувалися ще з давнини, акумулювалися у «пранауках» про природу, людину та суспільство: народній ботаніці, зоології, землезнавстві, метеорології, екології, медицині, агрономії, ветеринарії, математиці, астрономії, антропології, педагогіці, психології, філософії.

У структуру народної зоології входять: народні уявлення про тварин; народні назви тварин чи народна зоологічна номенклатура; наукові назви тварин (латинські та національні), які походять від міфів; народна зоотерапія; народна селекція та одомашнення тварин; прагматично-побутова зоологія минулих історичних епох та сьогодення; народні прикмети чи народний прогностик; народний хліборобський календар та метеорологія за церковним календарем; топоніми та антропоніми, які походять від назв тварин; народні та релігійні класифікації тварин; духовно культурологічна народна зоологія чи фольклор символіка тварин; дитячий фольклор тощо.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадський В. І. З історії ідей / В. І. Вернадський // Вибрані твори. – К. : Наукова думка, 2005. – 276 с.
2. Вернадський В. І. Про науковий світогляд / В. І. Вернадський // Вибрані твори. – К. : Наукова думка, 2005. – 276 с.
3. Громов М. Н. Систематизация эмпирических знаний в Древней Руси / М. Н. Громов // Естественнаонаучные представления Древней Руси: сборник статей. – М. : Наука, 1978. – 176 с.
4. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія / Едмунд Гуссерль // Сучасна зарубіжна філософія течії і напрями: хрестоматія. – К. : ВАКЛЕР, 1996. – 428 с.
5. Демянчик Т. В. Справочник-определитель: Птицы Европы / Т. В. Демянчик. – Минск: Харвест, 2003. – 416 с.
6. Драгоманов М. Малорусскія народныя преданія и рассказы/ сводъ Михаила Драгоманова: [Изданіе Юго-Западнаго Отдѣла ИМПЕРАТОРСКАГО Русскаго географическаго Общества]. – Київ: Типографія М. П. Фрица, Большая Владимир. ул., возл□ памятн. Ирины собств. д., 1876. – С. 1-387.
7. Заверуха Б. В. Етноботаніка: народна і наукова фітоніміка / Б. В. Заверуха // Український ботанічний журнал. – К. : 1994. –Т. 51. –№2/3. – С. 165-171.
8. Крисаченко В. С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології: підручник / В. С. Крисаченко. – К. : Заповіт, 1998. – 688 с.
9. Куйбіда В. В. Еволюція уявлень про природу в історичному та індивідуальному розвитку людства / В. В. Куйбіда // Наукові записки з української історії. – 2001. – Вип. XXII. – С. 66-82.
10. Куйбіда В. В. Народна зоологія : [навч. посібник для студ. пед. факультету]/ В. В. Куйбіда. – К. : ІСДОУ, 1994. – 120 с.
11. Куйбіда В. В. Народне землезнавство: Атмосфера, людина і природа, екологія і географічні назви: [навч. посібник] / В. В. Куйбіда. – К. : ІСДОУ, 2002. – 367 с.
12. Куйбіда В. В. Народні науки: теоретичний та історичний аналіз розвитку / В. В. Куйбіда // Наукові записки з української історії. – Київ-Переяслав-Хмельницький. – 1999. – 112 с. – С. 18-27.
13. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление / Л. Леви-Брюль; [пер. с франц. подред. проф. В. К. Никольского и А. В. Кисина]. – М. : Атеист, 1930. – 327 с.
14. Леви-Строс Клод Мифологии : в 4-х т. – От меда к пеплу / Леви-Строс Клод. – М. : СПб. Университетская книга, 2000. – 442 с. (Книга света).
15. Леви-Строс Клод Мифологии : в 4-х т. – Происхождение застольных обычаев / Леви-Строс Клод. – М. : СПб. Университетская книга, Т. 3. – 2000. – 461 с. (Книга света).
16. Леви-Строс Клод Мифологии : в 4-х т. – Сырое и приготовленное / Леви-Строс Клод. – М. : СПб. Университетская книга, Т. 1. – 1999. – 406 с. (Книга света).

Куйбіда В.В. НАРОДНА ЗООЛОГІЯ: СТАНОВЛЕННЯ, УРОВЕНЬ ОБ'ЄКТИВНОСТІ, СТРУКТУРА І ЗНАЧЕННЯ

В роботі виділені структурні компоненти народної зоології. Она має неоднорідну структуру і представляє собою комплексне наукове напрямлення. Кожен компонент народних знань є результатом різних типів мислення, і характеризується різним рівнем об'єктивності.

.....
Ключевые слова: народная зоология, структура, уровень объективности, значение.

Kuibida V. PEOPLE ZOOLOGY: FORMATION, STANDARD OBYEKTYVNSTI, STRUCTURE AND SIGNIFICANCE

This article reveals structural components of folk zoology with its divergent structure. Folk zoology is an integrated scientific field. Each component of folk knowledge is a result of different types of thinking and characterized by different objectivity level.

Keywords: folk zoology, structure, objectivity level.

УДК94(477)S18S+329. 73 (477)

В.О. Венгерська

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ТА РОСІЙСЬКІ СТОЛИЦІ В ХІХ СТ.

Формування національних проектів протягом ХІХ ст. зіштовхувалось із чисельними парадоксальними ситуаціями. Однією з таких, зокрема, стала роль двох російських столиць, модерної - С-Петербургу та патріархальної- Москви у процесах культурної, національної та політичної консолідації представників українських громад як цих міст так і України в цілому.

Ключові слова: С-Петербург, Москва, українська громада, Українська Парламентська Громада, « Украинский вестник» .

Імперський період української історії пов'язаний з двома впливовими континентальними політичними гравцями – Австрійською (з 1867 р. – Австро-Угорською) та Російською імперіями. Імперський фактор знаходив відображення в усіх сферах життя від політичної до культурної. Столиці традиційно були (та й залишаються) центрами тяжіння всього державного та культурно-інтелектуального життя. Оскільки саме в них концентрувалась (та концентрується) переважна більшість освітніх, культурних установ, підприємств та чисельних державних відомств. Міста в цілому, а особливо столиці наділені надзвичайно притягальною силою, наділені аурую втілення заповітних мрій та реалізацією амбітних планів. В запропонованому матеріалі зупинимось на двох Російських столицях та національній складовій їх суспільно-політичного життя. З легкої руки російського філолога та культуролога В. Топорова [1] в окремих публікаціях [2] ці два центри класифікуються як місто-блудниця та місто-діва (наречена). Орієнтований на захід С-Петербург уособлювався із гріхом-блудом, а історична стародавня Москва - цнотливою нареченою. Інший архетип – Москва – «матушка», Петербург - «батюшка» . Втім, основну увагу в статті зосередимо не на культурологічних нюансах, а на особливостях діяльності українських громад в умовах двох столиць та їх ролі в активізації національного руху.

Останнім часом посилюється зацікавлення урбаністичними студіями, збільшилась кількість досліджень, присвячених ролі міст у розвитку епох та цивілізацій. У Львові в 2004 р. було відкрито Центр міської історії Центрально-Східної Європи. Ця громадська організація проводить конференції, семінари, розміщує на власному сайті статті, розвідки, присвячені місту як цивілізаційному феномену в цілому, та зокрема, Львову, як історико-культурному центру Галичини, а також історії інших міст [3]. У листопаді 2002 р. відбулась міжнародна конференція «Краків і Львів у європейській цивілізації», в роботі якої взяли участь провідні науковці, відомі громадські діячі з України та Польщі. Серед найбільш знаних учасників варто пригадати: Я. Грицака, Я. Пурхлі (директора міжнародного центру культури у Кракові), Є. Вирозумського, Я. Малецького, Я. Ісаєвича, М. Рябчука [4]. Предметом доповідей та рефератів науковців виступали як роль старих столиць в європейській цивілізації, так і їх перспективи в майбутньому. Не менш цікаве дослідження Я. Грицака присвячене фактично, взаємодоповненню міста Лева та І. Франка [5]. В останні роки дослідники все більше уваги приділяють так званим его-джерелам: листуванню, спогадам, щоденникам. В мемуарах представників українських громад російських столиць – С. Русової, Д. Дорошенка маємо можливість віднайти найбільш характерні риси взаємодії міста та громади.

В сучасній українській історичній науці здійснюються поступові кроки націлені на переосмислення принципових методологічних підходів, пов'язаних ще з народницькою традицією в історіографії. В першу чергу, йдеться про необхідність відмовитись від